

4. Աղքատների խնամատարութեան լու-
կազմակերպութեան համար անհրաժեշտ են
ա) վարչութեան կեդրոնացում անհատական
խնամքի հետ միացած, բ) անձնուէր և ձե-
ռընհաս պաշտօնականներ:

(Կը շարունակուի)

Դարեգին Սարկաւազ:

ՏԻՄՈՒԷՈՍ ԷԼՈՒՐՈՍԻ

ՆՈՐԱԳԻԻՏ ԵՐԿՐ

Ե Ի

ՆՈՐԱ ՄԻ ՔԱՆԵ ՆՈՐ ՀԱՏՈՒԱՅՆԵՐԸ

ՆԱԽՆԻ ՀԱՅՐԵՐԻՏ ԱՌԱՄ:

Մայր Աթոռի Մատենադարանի հ. 1955
ձեռագրից արտատպելով Արարատի նա-
խորդ համարում իրենէսոսի անուամբ զբո-
նուած երեք հատուածներ՝ մենք անուանել
էինք այդ ձեռագիրը «վկայութիւնների մի ըն-
դարձակ ժողովածու» և մէջ էինք բերել այն
հատուածը, որ նորա սկիզբն է կազմում են-
թագրելով թէ դա միակ ծանօթութիւնն է,
որից կարելի է մի գաղափար կազմել ամբողջ
ժողովածուի մասին: Սակայն աւելի ուշա-
գրութեամբ քննելով նոյն ձեռագիրը՝ մենք նը-
կատեցինք, որ վկայութիւնների առաջին խմբից
յետոյ, Պրովդի գրուածներից յառաջ բե-
րած մի վկայութեան՝ երկրորդ շատ աւելի
ընդարձակ ծանօթութիւն կայ կցուած ժո-
ղովածուի հեղինակի կողմից, որ առաջին ան-
գամ հարեանցի կերպով թերթեյիս իրրե
Պրովդի գրածի շարունակութիւն է, ինք ընդու-
նել: Նա խօսում է այստեղ առհասարակ եր-
կու ընթերցանաց վարդապետութեան դէմ և
երբ խօսքը Նիսեսոսի Բ. ժողովին է գալիս,
ասում է. «Պետաւորելով այսմիկ երկցս երա-
նելոյ հաւր մերոյ եւ եպիսկոպոսապետի եւ
խոստովանողի Դիոսկորոսի, ընդ որում առըն-
թեր ետք յայնժամ եւ իսկ եւ երանելի իմ
կղայրն Անատոլիէս երէց», այս դատարե-
տելով Բաղկեդոնի ժողովականներին՝ նա աւե-
լացնում է. «Բանգի ոչ հաւատացեալք ճըշ-

մարտապէս քահայայապետին Բրիստոսի, ե-
րանելում հաւրն մերում Դիոսկորի, այդ ընդ-
դիմացալք նմա կրկնակի մեռան. քանզի եր-
կուս եւ չարութիւնս ետարին՝ զՏէրն իւր-
եանց ներգրարար ուրացան, զաղբիւրն կենդա-
նութեան, եւ զընքեանս նզովեցին. սակս որոյ
եւ բացափրիբեն վայրենութեամբն, հալածե-
լով զԲրիստոսի հաւատն, զյանգիմանիչս
գնոսս եւ զասաւղսն. Որո՞ւմ ստորագրու-
թեան ձերում հուատասցուք՝ յնիսեսոսին,
եթի ի Բաղկեդոնին: Եւ վասն զի ընքեանք
ներգրարար ուրացան զՏէրն մեր եւ զԱստ-
ուած Յիսուս Բրիստոս եւ թուին խաղաղու-
թեամբ վարել, ոչ ուրուք նոցա հակաբանելով
թեպէտ եւ զԲրիստոսի խաղաղութիւնն ոչ
ուէին և ոչ սղան ընդ անապատութիւն երե-
ւելագունից քաղաքացն՝ վասն այսորիկ, որ-
պէս զրեալ է, զոչելով, եւ ես տրուպս ուղ-
ղափառաց եպիսկոպոսացն Տիմոթէոս առ Աս-
տուածն իրաց հալածեաց զիս նախանձ տան
Քոյ Զի լքին զՆա եկեղեցեաց առաջնորդք
եւ մոռացաւ եղեն պատուիրանացն նորա լի
մարդիկ ընդ Աստուծոյ փոխադրեցին զյոյս եւ
քաջակերեալք կառաք եւ ձիովք, որովք եւ
պատերազմին զհաւատ Տեառն, եւ զուղղա-
փառն ի քրիստոսասէր քաղաքին Աղեքսան-
դրի եւ յամենայն Եպիսկոպոսի, Եւղիպղէ, եւ
ի Պաղիստինէ եւ յայլս քաղաքս սպանին եւ
սպանանեն մինչեւ այժմ եւ հալածեն. եւ
զզոհարանն հոգեկան [ան]պարտութեանն
բեկին եւ մանրեցին բազում անգամ եւ պա-
րապել արարին, առ ի յոչ կամել զուղղափառ
զժողովուրդս հաւանել նոցայն ամպարշտու-
թեան, եւ խնդրեն զանձն իմ զփոքուս եւ
զանպիտան ծառայիս Բրիստոսի, եւ ոչ պա-
տահեն, մինչ եթե Տէրն իմ եւ Աստուած
Յիսուս Բրիստոս թողացուցէ զայս լինել
ըստ ինքեան կամաց, առնելով եւ այսուիկ ու-
ղորմութիւն մեծ ընդ իս անարժանի. քանզի
ոչ հաւան կ[ա]ցի յերկիր առանց Աստուծոյ,
ըստ Նորին Տեառնն Բանի. վասն այսորիկ եւ
ոչ ասեն—* երկուցեալ զառժամանակեանս
սպառնալիս թշնամեացն Աստուծոյ, քաջալե-
րեալ ի բարեխաւսութիւնս սրբոյն եւ ուղ-

* Իր քառ չի կարողացում:

դափառաց իմոց հարանց, ներգրաբար եւ ես խորհեալ եմ դարձեալ ընդդէմ ասել նոցայն ամպարշտութեան, քաջայոյս ելով ի զաւրութիւնն Տեառն իմոց եւ Աստուծոյ Յիսուսի Բրիստոսի. ասաւդին ուղղափառի ամենայնիւ:

Այս խօսքերն արդէն պարզ ցոյց են տալիս, որ մեր վկայութիւնների ժողովածուի հեղինակն է Տիմոթէոս Էլուբոս* Աղեքսանդրիոյ նշանաւոր պատրիարքը: Սա երեց էր Աղեքսանդրիայում եւ պարագլուխ այն մեծ կուսակցութեան, որ Բաղկեդոնի ժողովից յետոյ զլուխ բարձրացրեց կառավարութեան դէմ եւ ոչ այդ ժողովի գաւանութիւնն էր ընդունել կամենում: ոչ նոյն ժողովի վճռով գահընկեց եղած Դիոսկորոսի յաջորդ Պրէտորիոս պատրիարքին: 457 թ.-ին, երբ վախճանեց Բաղկեդոնի ժողովի զօրեղ պաշտպան Մարկիանոս կայսրը՝ Տիմոթէոս իւր կուսակցութեան կողմից պատրիարք ընտրուեցաւ, իբրեւ իսկական յաջորդ Դիոսկորոսի, եւ եպիսկոպոս ձեռնադրուեցաւ, մինչդեռ Պրէտորիոս սպանուեցաւ այս առթիւ ծագած խռովութեան միջոցին: Այնուհետեւ նա երեք տարի հաստատուն մընաց պատրիարքական աթոռի վերայ, մինչեւ որ Լեոն կայսրը ստիպուած եղաւ քաղկեդոնականների պահանջը կատարել եւ Մաիդաս զօրավարի ձեռքով նորան ձերբակալել տալ ու լծերսն աքսոր ուղարկել: Սակայն երբ 475 թ.-ին Բաղլիխսիոս Բռնաւորը, Զենոն կայսեր գահընկեց անելով եւ նորա փոխարէն գահ բարձրանալով՝ Բաղկեդոնի ժողովը մերժեց եւ նորա հակառակորդների կողմը բռնեց, Տիմոթէոս եւս վերագործաւ աքսորից եւ կրկին պատրիարք եղաւ մինչեւ 577 թ.-ը, երբ վախճանեց եւ յաջորդ թողեց իւր գլխաւոր աջակից Պետրոս Մոնգոսին: Կարելի է ասել, նա վերջին աչքի ընկնող ներկայացուցիչն է Աղեքսանդրիոյ պատրիարքական աթոռի, որ այնուհետեւ կորցնում է շատ շուտ իւր մանաւանդ Տիմոթէոսի անմիջական նախորդների օրով ունեցած, մեծ նշանակութիւնը:

Որ Տիմոթէոս Էլուբոս Բաղկեդոնի ժո-

ղովի դէմ մի վիճաբանական ընդարձակ զբաղւածք է թողել՝ այդ մասին, ինչքան գիտենք, յայտնի էին մինչեւ այժմ միայն մի քանի եկեղեցական մատենագիրների յիշատակութիւններ եւ նոցա պահած աննշան հատուածներ: Նոցանից մէկը, Ն. դարի վերջերին ապրող Դեննադիոս, այդ զբաղւածքը նոյն խոստիներէն է թարգմանել, ինչպէս ինքն է յիշում: Բայց թէ նորա թարգմանութիւնը եւ թէ յունարէն բնագիրը կորած յիշատակաւորների շարքում են դեռ: Մեր մատենադարանի ձեռագիրը ներկայացնում է ահա այդ կորած յիշատակարանի ամբողջական հայերէն թարգմանութիւնը, որի սկզբից եւ վերջից աննշան մի մաս միայն ընկած պէտք է լինի: Այդ յիշատակարանի մի հատուածը* մեզ արդէն յայտնի էր Մ. Աթոռի մատենադարանի մի ուրիշ ձեռագրից, որի մէջ գտնուում է նաեւ մի հատուած Դիոսկորոսի թղթերից. բայց որովհետեւ այդ ձեռագիրը խիստ աղաւաղեալ զրութիւն է, հրատարակելու համար սպասում ենք մինչեւ աւելի լաւ օրինակ գտնուի, եւ զուր ապաստ չեղանք: Նոր գտնուած երկը առաջնակարգ կարեւորութիւն ունի ոչ միայն այն պատճառաւ, որ ինչպէս նախորդ յօդուածով ակնարկել էինք, նորա մէջ բազմաթիւ բոլորովին անծանօթ կամ միայն ուրիշ լեզուներով ծանօթ, հատուածներ կան նախնի հայրերից զբաղւածներից՝ նաեւ մի քանի այնպիսի զբաղւածներից, որոնց անունն անգամ յայտնի չէր—այլեւ որ նա ինքն, իւր ամբողջական խմբագրութեամբ, մեծ լոյս սփռել կարող է գաւանանքների պատմութեան մի շատ կարեւոր, բայց եւ շատ կէտերում դեռ մութ մնացած, շրջանի վերայ: Խնդիրն այն է, որ Բաղկեդոնի ժողովի անմիջական՝ եկեղեցւոյ պառակտման համար այնպիսի օրհասական նշանակութիւն ունեցող, հեռանկները յայտնի են եղել միայն ժողովի պաշտպան ուղղափառ հայրերի զբաղւածներից. թէ ինչ դաւանաբանական հայեացքներ են ունեցել նոցա հակառակորդները՝ Դի-

* Էլուբոս յունարէն բառը կատու է նշանանակում. որոշ յայտնի չէ, թէ ինչու նորան այդ մականունն են տուել: Մեր նախնիք, գուցէ աւելի իրաւացի կեցաւ, կուէզ են թարգմանել այդ բառը:

* Նրանեղոյն Տիմոթէոսի եպիսկոպոսի աղեքսանդրացոյ ի հակաճառութենէ առաջին գլխոյն Լեոնի հայոյութեան ...:

ուսկորոս՝ Տիմոթէոս և այլք, այդ մասին ուղիղ դադարաւոր կազմելու համար զրեթէ ոչ մի աչքի ընկնող անմիջական աղբիւր չկար, այնպէս որ նոյն իսկ անաշտ քննադատները ստիպուած էին համակերպել թշնամական ոգւով լցուած ժամանակակիցների կարծիքներին և թող տալ որ մինչև այժմ հաստատուն մնան և տարածուն այնպիսի նախապաշարումներ, ինչպէս օրինակ թէ Բաղկեդոնի ժողովի հակառակորդները կամ մի քննութեան պաշտպանները եւտիքական են եղել: Ելուրտսի գրութեանը լցուցանում է ահա այս կէտում զգացուող թերութեան մի նշանաւոր մասը*:

Արարատի ներկայ համարում մենք բաւականանում են հանդէս բերելով մի քանիսը այն վկայութիւններից, որոնք հետեւում են անմիջապէս արդէն լոյս տեսած նախարանին: Վկայութիւնների այս ստուար ժողովածուից յետոյ, որ վերջանում է մեր վերե յիշատակած ծանօթութիւնով, կարգում ենք հետեւեալ վերնագիրը. «Հակաճառութիւն երկրորդ զտոմսէն Ղեւոնդի եւ սահման Բաղկեդոնի եղելոյ ժողովոյն, խնդրելով մեր եւ այլ օրինակ», և այսպէս կարգաւ յառաջ են բերած 14 զուխ նայնոյթեանց, այսինքն նախադասութիւններ Լեւոնի թղթերից, որոնց հետեւում են իւրաքանչիւր անգամ պիտառութիւնը հերձուածողաց, այսինքն քաղուածներ Նեստորի և նորա համախոհների** զբուռածներից՝ սոցա համերաշխութիւնը Լեւոնի թղթի հետ ցոյց տալու նպատակով, ապա մի մի ընդարձակ հակաճառութիւն հեղինակի կողմից, որ կրկին իւր հայեացքները հաստատում է հայերի վկայութիւններով: Սկզբից պակասում է ուրեմն միայն Ա. զուխ նայնոյթեանց իւր պիտառութիւններով և հակաճառութեան մի մասը: Այդ կորուստն առանձնապէս զգալի չպէտք է համարել մանաւանդ նորա համար, որ շատ փաստեր այստեղ

մի քանի անգամ կրկնուած են՝ նոյն իսկ վրկայութիւնների ամբողջ հաստատմանը, ինչպէս օր. այս անգամ լոյս տեսնող ա. հաստատմանը որ Բ. հակաճառութեան մէջ կրկնուած է: *

Սակայն այդ 14 զուխներով ամբողջ գրութեանը չի վերջանում. այլ յետոյ յետոյ մի կէս պատմական կէս վիճաբանական ծանօթութիւն կայ «ի ժողովն Բաղկեդոնի», որին հետեւում են կրկին 5 զուխ նայնոյթեանց, պիտառութիւնք և հակաճառութիւն՝ վկայութիւններով, ** ընդհանրապէս Բաղկեդոնի ժողովին վերաբերեալ, և այս ամենից յետոյ մի բաւական ընդարձակ, բայց թերի մնացած, վերջաբան, ուր հեղինակը իւր և իւր կողմնակիցների կրած հալածանքների մասին խօսելով և յորդորներ կարգաւոր, ասում է ի միջի այլոց. «Եւ այս»*** և հետեւ Տիմոթէոսի [և ուր] տաղանի ամենայն մար[գր] յարտասահմանութեան պարագաւղի սակա ոչ ուրանալ ինձ զուղիղն հաւատաւ եւ պատրաստապէս ունելով զիս մեռանել վասն Տեսառն մերոյ եւ Աստուծոյ Յիսուսի Բրիստոսի, եւ[րա]ց զիս միտս ինքն Յիսուս եւ գործակցեաց ինձ եւ շարադրեցի նախայտորիկ մատեան Աստուծոյն բայից, որպէս ուսայ ի սրբոցն աւետարանչաց, եւ ի սրբոց առաքելոց, եւ ի սրբոց մարգարէից, եւ ի սրբոց եւ ուղղափառաց եպիսկոպոսապետաց, թերեւս լսելով նոցա մոլորեալքն յուղղափառ հաւատոյն եւ ներգրաբար ուրացեալք զՏէրն եւ բաժանել զնա յիւրեւս բնութիւնս, եւ որք հաւասարեցին նոցայն ամպարշտութեան, դարձցին եւ ապաշաւեսցեն Աստուծոյ, եւ փախիցեն զառ ի Աստուծոյն նոցա ի վերայն կացեալ բարկութեանն: :

Այսպէս ուրեմն մեր առաջը դրած է բազմակողմանի պատմական կարեւորութիւն ունեցող մի յիշատակարան, որ արժէր և պէտք էր ամբողջապէս ի լոյս ընծայել: Թէև նորա հրատարակութիւնը դժուարին և մեծ աշխա-

* Ի դէպ կարելի է յիշել, որ նա ընդանդակում է ի միջի այլոց եւ մի քանի խոշոր հատուածներ Դիոսկորոսի թղթերից:

** Սոցա մէջ կարելի է պատմական արժէք ունին մանաւանդ Պօղոս Սամոստացուն եւ Դիոսկոր Տալսոնացուն վերագրածները:

* Տարբերութիւնները ցոյց են տուած ծանօթութեանց մէջ:

** Այս մասի Դ. խումբ վկայութիւններից էին առնուած Դրենդոսի հատուածները:

*** Պատուած:

տանք պահանջող դործ է, որովհետեւ արդէն ինքնըստինքեան դժուարութեանցի կրկութեան շատ տեղ մաշուած և ծակոտուած մագաղաթի վրայից մանրաքնին հետազոտութեամբ և եմթադրութիւններով միայն ըստ մասին վերարտադրել կարելի է. սակայն մենք սիրով յանձն կառնենք այդ աշխատութիւնը նոյն իսկ առաջիկայ սեպտեմբերից, ցանկալի էր միայն, որ մի բարերար անձն զանուէր տպագրութեան ծախքը հոգալու համար, և Մայր Աթոռի տպարանի վերայ չձանրանար այն:

Այս անգամ լոյս տեսնող հատուածներից առաջինը Հռոմի Փիղիկոս կամ Փելիքս Ա. եպիսկոպոսի (259—274 թ.) անունով յայտնի է Եփեսոսի ժողովի դործերից* և յիշուած կամ մէջ է բերուած նաեւ մի քանի եկեղեցական հայրերի գրուածներում: Ապացուցուած է համարուում որ նա կեղծուած է Ապողինարեանների ձեռքով: Բ. հատուածը հաւանականաբար նոյն այդ կեղծ թղթից է առած, բայց մենք միջոց չունինք ստուգելու թէ յունարէն բնագրի կամ ասորերէն և արաբերէն թարգմանութեանց մէջ. հատուածը որչափ մեծութիւն ունի և արդեօք Է. բնորաւ շարունակութիւնն է կաղմում այնտեղ: Եւստինայի դէպս հայերէն թարգմանութեամբ երկուսն ևս առաջին անգամ են լոյս տեսնում:

Իբրեւ Եփեսոսի ժողովի դործերից առնուած, թէեւ այժմ այդ դործերի մէջ չէ զանուում՝ յայտնի է նաեւ Գ. հատուածը, ասորերէն թարգմանութեամբ միայն,** որ կրում է Աղեքսանդրիոյ նշանաւոր եպիսկոպոս և յայտնի վկայ Պետրոսի անունը (300—310): Այդ հատուածը, ինչպէս նաեւ Պետրոս Աղեքսանդրացու անունով մնացած ուրիշ հայերէն և հատուածներ, իւր ժողովածուի մէջ է առել Պիտրա ծիրանաւորը: Եւստինայի հատուածները, որոնց համար գծադրաբար չի ասած թէ Պետրոս եպիսկոպոսի որ երկասիրութիւնից են առնուած, բայց որ աւելի

հարուստ բովանդակութիւն ունին և վաւերականութեան դրոշմ են կրում՝ զեռ ոչ մի լեզուով յայտնի չեն եղել, որչափ մենք ստուգել կարող ենք, և լոյս են տեսնում այստեղ առաջին անգամ: Վերջին հատուածը նոյն պէտք է լինի Եւստինայ յարութեան՝ զրքից ասորերէն լեզուով մնացած 7 հատուածներից մէկի հետ, որոնք լոյս են տեսել Պիտրա ծիրանաւորի ժողովածուի մէջ:*

Բոլոր յիշածներից թէ իրենց հնութեամբ և թէ ներքին արժէքով դերադանցում են այն հատուածները, որոնք Աղեքսանդրիոյ Դիոնեսիոս եպիսկոպոսի անունն են կրում: Վերջինս իւր ժամանակի եկեղեցական հայրերի մէջ ամենից աչքի ընկնող անձնաւորութիւնն է, երբօրդ նշանաւոր ուսուցիչը Աղեքսանդրիոյ Եւստինայից զարդիւն: Նա խիստ եռանդուն դործունէութիւն է ցոյց տուել Աղեքսանդրիոյ եպիսկոպոսական աթոռի վերայ (247—264 կամ 265 թ.) այնպիսի մի ժամանակում, երբ եկեղեցին բազմաթիւ արտաքին և ներքին թշնամիների դէմ կռիւ վարելով, օրէցօր աճող ու բազմապատկուող ազանդներն ու մոլար սովորութիւնները ճշնշելով՝ իւր համար որոշ դաւանութիւն, որոշ եկեղեցական կարգ ու կանոն պէտք է կաղմակերպէր, և այդ մեծ դործի մէջ կարեւոր դեր է խաղացել Դիոնեսիոս, բոլոր խնդիրների մէջ խառնուել է և նոցա մասին բազմաթիւ թղթեր է գրել: Այդ թղթերից շատերը յիշում է Եւստինայ իւր պատմութեան մէջ, ի թիւս այլոց նաեւ այն երեք թղթերը, որոնց հատուածները լոյս են տեսնում այստեղ առաջին անգամ:** Սոցա առաջինից միայն մի և երրորդից երեք փոքր հատուածներ մէջ է բերել Եւստինայ իւր յիշատակութեան հետ իսկ ամբողջ թղթերն, ինչպէս և առհասարակ Դիոնեսիոսի բոլոր գրականական դործերը ի բաց առեալ սակաւաթիւ բեկորների անյայտ են մնում: այնպէս որ մեր յառաջ բերած հատուածները, լոյս ունինք, առանձին ուշադրութեան արժանանան պատմագէտների կողմ:

* Geschichte d. altchr. Litteratur.—A. Harnack. p. 659.

** Harnack. l. c. p. 445.

* Նոյն 446.

** Եւստինայի Նեստարացոյ Պատմութիւն եկեղեցւոյ. Դպր. Ե. գլ. Դ. եւ Ե. գլ. Թ.:

մից: * Մինչև այժմ նորա անունով յայտնի են եղել հայերէն 5 անշան հաստաւածներ, որոնք առնուած են Պիարա ծիրանաւորի ժողովածուի մէջ և կեղծ են համարուում: — Ի զեւ է յիշել, որ Դիոնեսիոս Աղեքսանդրացին, ըստ Եւսեբիոսի, ** զրել է նոյնպէս մի թուղթ առ Հայս վասն ապաշխարութեան, որոց եպիսկոպոս էր յայնժամ Մեհրուժան: Օտար մատենագրութեան մէջ սա ամենահին յիշատակութիւնն է Հայոց Եկեղեցւոյ գոյութեան մասին:

Կ. Վ.

Վկայութիւնք սրբոց հարանցն մերոց. — Սրբոյն Փիղիկոսի եպիսկոպոսի Հոռվա եւ մարտիրոսի ի թղթոյն որ առ Մաքսիմոս եպիսկոպոս և առ վիճակեալ ապաշտանեայս և եկեղեցւոյն Աղեքսանդրի:

Բայց ² յաղագս մարմնաւորութեան Բանին եւ հաւատոյ, հաւատամբ ⁵ ի Տէրն ⁴ մեր Յիսուս Բրիստոս, ի կուսէն Մարիամն ծնեալ: ⁵ զի ինքն է Աստուծոյ ⁶ մշտնջենաւոր Որդին ⁷ եւ Բան, եւ ոչ մարդ յԱստուծոյ ընկալեալ: ⁸ որպէս զի այդ իցէ ⁹ առ նովա. քանզի ոչ ¹⁰ զմարդ ետա Որդին Աստուծոյ, ¹¹ զի եղիցի այդ ոմն առ ինքեամբ, ¹² այդ Աստուած կատարեալ ¹³ էութեամբն եղեւ միանգամայն եւ մարդ կատարեալ, մարմնացեալ ի կուսէ:

Եւ այլ ևւ չորէն:

Հաւատամբ ի Բրիստոս Յիսուս, Աստուած խոստովանելով զնա աստուածային ընութեամբն եւ ոչ ըստ կցորդութեան աստուածութեան. քանզի ինքն է, յորմէ կցորդութիւն առնումք աստուածաբար փշեցեալ յաշակերտան զուրք Հոգին. եւ ինքն է, որ մեռաւ մարմնով վասն մեղաց մերոց, որ եւ ապրեցոյց ի մեղաց գնաւատացեալս ի նա: Քանզի ոչ մարդ ըստ

* Մի քանի ուրիշ րաւական խոշոր հաստաւածներ եւս կան դեռ մեր ծեռագրի մէջ Դիոնեսիոսի անունով:

** Դաւթ. 2. գլ. 102:

1. Ծրանելոյ Փեղիկայ եպիսկոպոսապետի Հոռվայ եւ վկայի:

2. Իսկ. 5. Հաւատամ. 4. ի Տէր. 5. զի սրբոյ կուսէն Մարիամն ծնեցեալն. 6. Աստուծոյ. 7. Որդի. 8. առեալ. 9. զի այդ իցէ քան զնա:

10. Եւ ոչ. 11. Աստուծոյ Որդի. 12. զի այդ իցէ քան զինքն. 13. Եւրով կատարեալ եղեւ համանգամայն:

մեզ Տէրն ընկալեալ եղեւ յԱստուծոյ, այդ Աստուած ճշմարիտ, զմարդիկ ընդունելով ըստ գրելոցն, ընդունի զճեզս Տէր: Իսկ Տէր է որ ի Մարիամայն ծնեալ, որով ամենայն ըստ Պաւղոսի քանին, եւ ինքն է Աստուծոյ Բանն: Եւ նզովեմք չարչարելի զաստուածութիւնն ասացողս եւ մարդ զխաչեցեալն Բրիստոս ասացողս, եւ ոչ ամենայն էութեամբն Աստուած:

Սրբոյն Պէտրոսի աղեքսանդրացւոյ եպիսկոպոսի և մարտիրոսի յորմէ յաղագս աստուածութեանն ասացեալ:

Վասն որոյ եւ որ ծնանելոցն է, ասէ, սուրբ է, կոչեցի Որդի Աստուծոյ, որպէս զի ծնեալն ի մարմնի մարմին է: Վասն զի եւ Մարիամ ի մարմնի զՏէրն մեր Յիսուս Բրիստոս ծնաւ, զմի եւ զնոյն էն, այդ ոչ զայդ ոմն եւ զայդ. քան, մի՛ լիցի: Քանզի ճշմարտութեամբ ասեմք Տէր զՅիսուս, առաւել հաւատալով, թէ Յիսուս է Որդի Աստուծոյ, եւ եթե Յիսուս է նոյն իսկ ինքն Բրիստոս, ըստ որում եւ Առաքելոյ զկնի վերանալոյն ինքն Յիսուս երեւեցաւ:

Եւ այլ ևւ չորէն:

Զայսոսիկ եւ զնմանն այսոցիկ ամենայն ուրեք զրոց վերագրելով ցուցանեն, եթէ եղեւ Բանն մարմին, եւ երեւեցաւ մարդկան Յիսուս Բրիստոս Որդին Աստուծոյ, որպէս եւ ամենայն մարդիկ, ըստ նմանութեան, առանց մեղաց. քանզի եթէ ըստ նմանութեան եղեալ էր Բանն մարմին, ըստ որում եւ մարդիկ ոչինչ մեծ, եւ ոչ ատար եւ զարմանալի այդ ինչ կամել լինել զԲանն մարմին ի մերմէ տկարութենէս: Իսկ եթէ ըստ խորհրդին Աստուծոյ եւ Հաւրն ամենեցուն յաղագս մերոյ փրկութեան եղեւ մարմին Աստուածն Բան, թերի ի պատուոյ, այս շնորհ Աստուծոյ եւ առաւել կարողութիւն ի նմա աստուածային, ծնիցելոյն յաղագս մեր մարդոյ, որով խոստովանիմք եւ զնա կցորդութիւն ունել տկարութեանս մարդկութեան, զԱստուածն Բան, զէութեամբ Որդի Աստուծոյ փառաւորեմք, եւ զոհանամք, խոստովանելով զիշխանութիւն ամենեցուն տուեալ նմա ի Հաւրէ. եւ շնոր-

մեր աշխուժիւք հաւատոց մերոց բանիւք զստա-
բարկոծեսցուք, եթե ոչ մերձ առ Քրիստոսի
խորհուրդն գայցեն,¹ կամ՝ փոխադրծէ եւ
տապականէ, կամ՝ ոչ Աստուած, կամ՝ ոչ մարդ
եղեալ, կամ՝ ոչ մեռանել եւ ոչ յառնել, կամ՝
զոյ ոչ զգալն դատել զկենդանիս եւ զմեռեալս, եւ
կամ՝ այդ ինչ աւետարանելոյ՝ ըստ որում՝ ա-
ւետարանեցան, նզովեալ եղիցի, ասէ Պաւղոս:
Իսկ եթէ զյաղագս յարութեան որ անարգէ-
բան, այսպիսին ընդ մեռեալս ահա կարգե-
ցի, յաղագս այսոցիկ, զի ծայնակցապէս ու-
նիցիմք, եկեղեցիք առ եկեղեցիս եւ եպիսկա-
պոսք առ եպիսկապոսս, եւ երիցունք առ երի-
ցունս, ինսամեծութեամբ խաւսիցիմք: Իսկ
յաղագս ըստ միոջէցն դատաստանք եւ գործք,
թե որպէս զարտաբոյան մերձ եկեալս վայել
է ընդունել, եւ որպէս զի ներքսն դիտաւորել,
ըստ տեղեացն առաջնորդաց հրամայեմք, որք
ըստ աստուածային ձեռնադրութեանն ի հար-
կաւորութիւնս յայտ կարգեցան, զի զպար-
տաւորութիւնս գորս եւ գործիցեն, ընդ ամե-
նային հատուցանիցեն Տեառն:

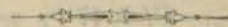
Նոյն յայտնայն թղթին, որ Գլխաւ
Էպիսկոպոսի Լեւոնի:

Քանզի գրեցեր այսպէս, զաստուածա-
սէր արինադրութիւնն արտադրելով, որում
ստեղ ստեղ պատահելով ահա եւ յիշո-
ղութեամբ² ունիմք, քաւակոն եղիցի միայն
ձեռնադրութիւն այնոցիկ, որք խոտովա-
նեցին, եթե պատճառանաւք եւ եթե ճշդ-
մարտութեամբ, զԱստուած Ամենակալ, եւ
Քրիստոս եւ զՀոգին սուրբ ի մկրտութեանն:
Իսկ յորոց վերայ³ ոչ կոչեցաւ անունն ոչ
Հար եւ ոչ Որդոյ, եւ ոչ Սրբոյ Հոգոյն,
զայնոսիկ արժան է մկրտել, եւ ոչ վերստին
մկրտել: Այս հաստատուն եւ անշարժ փար-
դապետութիւն եւ առտուութիւն,⁴ սկսեալ ի
Տեառնէ մերմէ, յետ ի մեռելոցն յարութենէ,
պատուիրելով աշակերտացն, Գնացէք աշա-
կերտեցէք զամենայն ազգիս, մկրտելով զնո-
սա յանուն Հար եւ Որդոյ եւ Հոգոյն Սրբոյ,
իսկ պահեցեալ եւ լցեալ⁵ ի փոխանորդաց

նորա, երանելեաց առաքելոցն, եւ հանգու-
ցեալ ի սրբում՝ եկեղեցւոյ Աստուծոյ, եւ քա-
ղաքակցեալ ամենեցուն նախ քան զմեզ ե-
պիսկապոսաց, որպէս գրեցաւ,¹ եւ մինչ ի մեզ
ժամանեալ, իբր զի քան զամենայն աշխարհ
հատտատնագոյն² է. քանզի Երկինք, ասէ, եւ
երկիր անցցեն, իսկ Բանք իմ՝ ոչ անցցեն:

Նոյն յայտնայն թղթին:

Իսկ եթե զնախանձ ունել Աստուծոյ եւ
ի բոլոր սրտէ զնա սիրել հաւատ զմեզ յոր-
դորէ, եւ միայնս պիղծա վարկանել սրտս
որք զարդարն մի եւ զմիայնն արհամարհն
Աստուած, եւ զերկնի եւ զերկրի եւ զամե-
նայնցն Արարիչ եւ Տէր նուաստագոյն ուրումս
այդոյ եւ անարգագոյն զոյ ասելով, եւ յա-
մենաբարբոն չարութիւն առ յարն, եւ կամ
ոչ զսիրելին նորա, զԲրկիչն մեր Յիսուս Քրի-
ստոս որ զինչ է հաւատան, այդ զսքանչե-
լի տնարէնութիւնն եւ մեծ խորհուրդն լու-
ծանելով, զոմանալ ոչ Աստուած եւ ոչ Որդի
զոյ հաւատարով Աստուծոյ, իսկ զայդս ոչ
մարդ եղանել եւ կամ՝ մարմնով եկեալ, այդ
երեւոյթ եւ ստուեր զոյ ասելով, զայսոսիկ
զամենեւեան քարոք Յովհաննէս ի ձեռն թող-
թոյն³ նեոինս կոչեաց: Եւ եւս առ նուաւ
յաղագս սոցա եւ մարգարէն վկայեաց ասե-
լով. «Չատելիս Քո, Տէր» ատեցի, եւ ի վե-
րայ թշնամիաց Քոց մաշեցաւ, կատարեալ
ատելութիւն ատեցի զնոսա, ի թշնամիս եղեն
ինձ: Եւ այսորիկ են ամենեքեան, որք զներ-
ձուածողական մակձայնութիւն, առ մեզ ու-
նին: Իսկ եթե ամենեւին առ փոքր մի թո-
ղացուցուք⁴ եւ առկողմնեցուք նոցա, ոչ
եւս ի բոլորն սրտէ զԱստուած սիրելն ամբողջ
պահեցի, որ ի մեզ ամեն եւ առաւելու միշտ
վայել է:

1. Իբրեւ զնկարագիր եղեալ. 2. հետ:

3. լուսանցքում թղթ — շարունակութիւնը կտրուած է, երեւի թղթոցն պիտ լինէր. 4. կոչո — (երեւի կոչումս)
5. թոյլ տուես(ցուք):

1. (լուսանցքի ծանօթութիւններն եղծուած են այս էջում):

2. յիշատակաւ. 3. առ որս. 4. աւանդութիւն.

5. կատարեալ.